

ПРАГМАТИЧНІ МОДИФІКАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Н.Ф. Гладуш

Київський національний лінгвістичний університет

Якість перекладу залежить від багатьох чинників. Перш за все, від уміння перекладача досягти синтаксичної, семантичної та прагматичної еквівалентності тексту оригіналу та тексту перекладу, відтворити той зміст, якого набувають висловлювання у даній комунікативній ситуації (Мирам 2001:143). Взаємодія між цими трьома типами еквівалентності детермінує процес вибору мовних засобів перекладу.

Синтаксично еквівалентними вважаються такі висловлювання тексту оригіналу і тексту перекладу, які збігаються за своєю синтаксичною структурою. Англійська та українська мови належать до різних структурних типів мов. Тому досягти синтаксичної еквівалентності важко, хоча у деяких випадках можливо. Порівняймо оголошення у ліфті готелю: *In case of Fire or Earthquake, do not use the Elevator* - *Не користуйтеся ліфтом у випадках пожежі та землетрусу*.

Тексти оригіналу і тексти перекладу, які відтворюють однаковий зміст, характеризуються семантичною еквівалентністю. У таких текстах описується однакова ситуація об'єктивної реальності. Наприклад, оголошення на дверях "Private" відтворюється по-українськи "*Стороннім вхід заборонено*". Лексична одиниця "*private*" в англійській мові має значення "індивідуальне, особисте", а отже – недоторкане. У наведеному прикладі висловлювання оригіналу і перекладу мають ще один тип еквівалентності – прагматичний, який передає зміст висловлювання у певній комунікативній ситуації. У нашому прикладі обидва оголошення інструктивно-регулюючого характеру, прагматична спрямованість яких у термінах теорії мовленнєвих актів – директивна (див. класифікації мовленнєвих актів Searle, Почепцов).

Слід зазначити, що співвідношення між прагматичною спрямованістю тексту оригіналу і тексту перекладу може бути різною. Прагматична еквівалентність перекладу необов'язково полягає у збереженні прагматики тексту оригіналу (Комиссаров 2001:136).

Розглянемо, які співвідношення можуть бути між прагматичною спрямованістю тексту – оригіналу та відповідно прагматичною спрямованістю тексту перекладу. Матеріалом дослідження став детектив А.Крісті "Ten Little Niggers" та переклад Вадима Хазіна "Таємниця Індіанського острова".

Аналіз матеріалу показав, що співвідношення між прагматичною спрямованістю висловлювань у тексті оригіналу і тексті перекладу може бути різним. Було зафіксовано збереження прагматичної спрямованості висловлювань у більшості випадків. Наприклад:

(A) "*There's things going on, sir, that I don't understand*". *Armstrong said sharply*: (B) "*Things? What things?*" (P. 205).

(A-1) - *Тут відбуваються такі події, сер, які я не можу збагнути.*

(B-1) - *Події? Які ще події?* – різко урвав його Армстронг (С.210).

Мовленнєві акти констатива (А) і квеситива (В) тексту оригіналу зберігаються у тексті перекладу (А-1, В-1). Однак під час перекладу можуть відбуватися і певні модифікації прагматичної спрямованості висловлювань, а саме – можуть змінюватися ступінь та тип ілокутивної сили висловлювання.

Зміна ступеня ілокутивної сили висловлювання відбувається у двох напрямках - зменшення або збільшення ступеня її експлікації. Порівняйте:

With a quick movement Blore was beside him. He said: "If you'll just let me have a look..." (P.181) *Дозвольте мені поглянути!* – Блор кинувся до судді (С.185).

Підкреслене висловлювання в англійському тексті є непрямим мовленнєвим актом -директивом, який виражено підрядною частиною складного розповідного речення, в українському тексті це висловлювання перекладено імперативним реченням, тобто прямим директивним актом. Таким чином, прагматична спрямованість висловлювання оригіналу збільшується у висловлюванні-перекладі за рахунок експлікації директивної комунікативної інтенції адресанта.

Збільшення ступеня ілокутивної сили висловлювання може відбуватися також за рахунок введення в текст перекладу певних лексичних одиниць, а саме - **вигуків**: *The judge said acidly: At my time of life, I have no desire for "Thrills", as you call them* (P.189)

- *Овва!* – *скривився суддя. – Такі турботи в моєму віці* (С.194).

Введення вигуку збільшує ілокутивну силу висловлювання.

Додавання лексичних одиниць емотивного змісту також збільшує ілокутивну силу висловлювання і дозволяє відобразити емоції мовця у повному обсязі. Наприклад:

General Marcarthur broke out suddenly. He exclaimed:

"The whole thing is preposterous – preposterous! Singing accusations about like this! Something must be done about it. This fellow Owen, whoever he is" (P.179).

Генерала Макартура раптом прорвало:

- *Це все якесь безглуздя, абсурдна вигадка!* – *заволав він. – Хіба ж можна ось так чіпляти ганебні звинувачення...* *Необхідно вжити якихось заходів. І хто б не був той туп Оуен...* (С.183).

Слід зазначити, що в наведеному прикладі використовується комплекс засобів посилення ілокутивної сили висловлювання: додається лексична одиниця емотивного змісту "**абсурдна вигадка**" та в наступне висловлювання вводяться модальне слово "можна" та дієслово директивного змісту "чіпляти", які спричинюють транспонування експресивного висловлювання в директивне. Така модифікація прагматичного типу висловлювання стає можливою тому, що текст оригіналу має певний прагматичний потенціал.

Збільшення ступеня ілокутивної сили висловлювання може відбуватися також за рахунок її дублювання. Наприклад:

Who was that speaking? (P.177).

Хто, хто це там говорив? (С.180).

У наведеному прикладі дублюється форма висловлювання і його прагматична спрямованість – інтерогативна форма речення, висловлювання-квеситив. У деяких випадках зазначалися дублювання форми і прагматичної спрямованості висловлювання з певною модифікацією. Порівняйте:

Who was it? Who was it? (P.177).

Але хто ж це міг бути? Хто? (С.181).

В український переклад було введено додаткові лексичні одиниці “але хто ж це міг бути?”

Наступний приклад ілюструє експлікацію ілокутивної сили висловлювання введенням перформативних слів у переклад:

Lombard said: What about yourself, Mr. Blore? (P.187).

Ну а що ви можете сказати у своє виправдання, містер Блор? – запитав Ломбард (С.192).

В українському тексті – “сказати у своє виправдання”, в англійському – просто “сказати”.

Збільшення ілокутивної сили висловлювання відбувається також за рахунок повтору прагматичної спрямованості висловлювання різними мовними засобами:

She said to herself angrily: “You must keep cool. This isn’t like you. You’ve always had excellent nerves” (P. 205).

“Зберігай спокій, невпинно повторювала собі. – Не панікуй, тримайся. Не втрачай рівноваги. Адже ти завжди відзначалася міцними нервами” (С.210).

Англійському непрямому директивному висловлюванню “*You must keep cool*” відповідають три прямих директивних висловлювання: *Зберігай спокій; Не панікуй, тримайся; Не втрачай рівноваги.*

Зміни можуть відбуватися не тільки на рівні збільшення/зменшення ілокутивної сили висловлювання, а й на рівні зміни типу прагматичної спрямованості висловлювання при перекладі. Розглянемо такий приклад:

Get some fancy Christian names, hasn’t he? Ulick Nornan Owen. Quite a mouthful (P.181).

Якісь дивні імена в нашого господаря. *Хіба не так? Ви тільки послухайте. Алек Норман Оуен. Языка зламаєш* (С.185).

У текст перекладу вводиться підкреслене директивне висловлювання, яке підсилює категоричність судження мовця про ім’я господаря. Прагматичний потенціал тексту оригіналу, комунікативна ситуація дозволяє перекладачу таку трансформацію.

Іноді перекладач передає не те, що сказано, а те, що розуміється під імплікаціоном, тобто мається на увазі:

He said: “There, there, my dear, of course, it’s not true” (P.186).

“Заспокойтеся, люба, заспокойтеся, - втішав дівчину, - ми вам віримо” (С.190).

В українському перекладі перформативне дієслово “втішав” прямо називає мовленнєвий акт, дієслово “said” більш загальне і прямо не називає мовленнєву дію мовця, хоча прагматична спрямованість висловлювання легко виводиться читачем із комунікативної ситуації. Тобто у перекладі відбувається експлікація ілокутивної сили висловлювання.

Розглянемо переклад висловлювань, які містять мовленнєві кліше:

“Anthony said with a grin: The legal life’s narrowing! I’m all for crime. Here’s to it” (P.189).

Ентоні усміхнувся:

- У вас, юристів, надто обмежені інтереси. А мене злочини не лишають байдужим. Я виголошую тост за злочини! (С.194).

У перекладі англійське стереотипне висловлювання “Here’s to it” замінюється відповідною стереотипною фразою української мови “*Я виголошую тост за злочини*”. Таким чином, при перекладі прагматична спрямованість висловлювання зберігається за рахунок функціональної заміни англійської фрази українським кліше, яке використовується носіями мови перекладу у відповідних комунікативних ситуаціях.

Таким чином, прагматичні модифікації при перекладі дозволяють досягти адекватного сприйняття змісту оригіналу, а це, в свою чергу, забезпечує бажане прагматичне ставлення до тексту перекладу його адресатів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. – М.: Изд-во ЭТС. - 424 с.
2. Мирам Г. Переводные картинки. Профессия: переводчик. – К.: Ника – Центр, Эльга, 2001. – 336 с.

СПИСОК ІЛЮСТРОВАНОГО МАТЕРІАЛУ

3. Christie A. Ten Little Niggers. – In Selected Detective Prose, M.: Raduga Publisher, 1989. - P.155-305.
4. Крісті А. Таємниця Індіанського острова. – К.: Дніпро, 1991.- С. 154–303.

Надійшла до редколегії 18 березня 2003р